

[0087]

7. Hantsen.

Nei de *tsjiksen* fan it foargeande artikel binne nou de *hantsen* oan bod, hwant dat binne twa bigripen, dy't alearen byinoar hearden. W. Dykstra, dy't yn dizzen ús boarne is, neamt se yn syn wurdboek¹⁾ dan ek yn ien sike. Om't ik it wurd *hantsen* nea net heard haw en yn ús skriften ek nearne oars tsjinkommen bin, hâld ik my, hwat de bitsjutting oangiet, oan 'e omskriuwing, dy't Waling-om yn diel I, s. 494, jowt: "lussen aan de randen van een stuk ongebleekt linnen, om het daaraan op de bleek uit te spannen". Sa't wy sjogge, binne *hantsen* dus lutsen of trinzen, dêr't de *tsjiksen* troch hinne stutsen wurde, om it skiere linnen by it bliken út to spannen en fêst to lizzen.

Dy't ek mar in bytsje bistek oer Fryske taelforskynsels hat, sil by de *-ts-* fan *hantsen* fuortendalik oan in assibilearre *k* tinke, as er it komôf fan dit substantyf neisneupe wol. Dat sadwaende socht ik yn 'e oanbuorjende talen ûnder *hank*, en sje dêr, it lok tsjinne my, hwant, yn it Leechdútsk foun ik myn gading. By Schiller-Lübben²⁾ stiet it wurd krekt-en-allyk sa biskreaun as *hank*, wylst de dêr oanjowne bitsjutting alhiel mei dy fan ús *hants(en)* strykt. Yn it Middelleechdútsk kaem it ntl. ek as "luts, trins" by linnenguod foar, lyk as bliken docht oan 'e oanhael, dy't de gearstalders opnommen hawwe: (Die Vornehmen mögen ihren Töchtern mitgeben im Bett) 8 schulderkussen mit *hanken* van roder side, die handtwercker auer nicht mehr als vier kussen mit *hancken*³⁾. De taheakke op it neamde wurdboek biskikt ús noch in twadde fynplak út in boelbiskriuwingslist fan 1451: Item noch viii siden kussen -.. item 1 wandes deken ... item brune *hank*⁴⁾.

As wy nou op it noardgermaenske mêd oerstappe, dan merke wy, dat de Denen en Sweden de haednamme *hank* allyksa hiem hawwe. Yn it Deensk is *hank(e)*⁵⁾ "luts, strûp, ear (fan in pot)", wylst it Sweedsk *hank*⁶⁾ yn 'e bitsjutting fan "ring, oes" brûkt. Ut in âlder tiidrek fan it Skandinavysk binne ús sawol aldnoarsk *hōnk*⁷⁾ f. as *hanki*⁸⁾ m. "luts, oes, ring, hânsel" biwarre bleaun. Hja sette har fuort yn it nijnoarske

1) W. Dijkstra, Friesch Woordenboek III (1911), s. 341.

2) K. Schiller-A. Lübben, Mittelniederdeutsches Wb. II (1876), s. 189.

3) Stralsunder Kleider- und Hochzeitsordnung vom Jahre 1570, Baltische Studien XXI, 1, s. 157.

4) F. Schiller-A. Lübben, Mnd. Wb. VI (Nachtrag), 1881, s. 148.

5) H. Falk-A. Torp, Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog I (1903), S.271. V. Dahlerup, Ordbog over det danske sprog VII (1925), Kol. 860.

6) F. Hellquist, Svensk etymologisk ordbok I (1939), s. 335.

7) G.E. Zoëga, A Concise Dictionary of Old Icelandic, 1926, s. 226; L.Heggstad, Gamalnorsk ordbok, 1930, s. 337.

8) G.E. Zoëga, o.w., s. 185; L. Heggstad, o.w., s. 252.

hank ⁹⁾ “ring” en it iislânske *hönk*¹⁰⁾ “luts, string”. Ut it Noardgermaensk is it wurd letter as *hank* ¹¹⁾ “string (jern)” yn it Ingelsk oergien.

Sjogge wy dit hear ris oer, dan is it tinkt my klear en dúdlik, dat de neamde farianten allegearre nei in germaenske stamme **hank-* tobekwize. Neffens de regels fan ‘e lûdforskouwing moat dit **hank-* út in yndogermaenske grounfoarm **kong-* fuortkommen wêze. De bitsjutting fan ‘e basis **keng-*, **kong-*, **kng-* omskriuwe de etymologen¹²⁾ mei “pin, heak, hingsel, hânsel, ear, luts”. Bûten it Germaensk stiket dy bygelyks yn it litauske *kéngè* “heak, klink”.

De oare bisibbe foarmen sille wy mar net allegearre by lâns gean, allinne wolle wy noch opmerke, dat der njonken ydg. **keng-* in basis sûnder nasalearring, **keg-*, bistiet, dy’t mei syn ûnderskate lûdtreppen biskûle sit yn ags. *haca* “skoattel, knippe”, âldsaks. *haco*, mnl. *hāke*, nnl. *haak*, deensk *hage*, sweedsk *hake*, nijiislânsk *haki*, fierders yn âldheechd. *hāko*, mnl. *hāke*, nijfrysk *heak* en einlings yn afrysk *hōk* “hoeke”, ags. *hōc* “heak, hoeke”, nijjing, *hook*, mnl. *hoec*, nnl. *hoek*, âldsaks. *hōk*, mnd. *hōk*, *hūk* “hoeke”, Aldnoarsk *høkja* “kruk”.

It boppesteande docht sadwaende bliken oan, dat it wurd *hantsen* (foar ‘t neist it meartal fan *hantse*) en de haednamme *heak* meiinoar forboun wurde kinne, as men mar fierernôch nei it (ydg.) forline tobekgiet.

By einsluten noch ditte. Elkenien moat op syn tiid wol ris neiriden wurde, hwant it kin in master misse, sa’t it sprekward seit. It foel my by dit ûndersiik op, dat Skeat ¹¹⁾ ûnder ‘e sibben fan it ingelske *hank* ek it Dútske *Henkel* rekkent. Dit lêste moat skrast wurde, omreden *Henkel* “hânsel, hingsel, ear” in ôflieding fan *henken* is, dat in âlder **hengjan* ûnderstelt¹³⁾ en dus by de stamme fan it tiidwurd ‘hingje’, ydg. **kenk-*, **konk-*, heart. Alhoewol’t de wurdstammen **ke(n)g-* en **kenk-* inoar, hwat de foarm oanbilanget, net sa fier ûntrinne, is it dochs net yn ‘e ‘heak’, dat Skeat *Henkel* en de wurdkloft fan *hank* net faninoar skaet hat.

W.J. Buma.

9) T. Knudsen-A. Sommerfelt, Norsk riksmålsordbok I (1937), kol. 1718.

10) S. Blöndal, Islandsk-dansk ordbog. 1920-1924. s. 386.

11) W.W. Skeat, A Concise Etymological Dictionary of the English Language, 1956, s. 231.

12) Sjoch b.g. J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wb., 6.Lieferung, 1951, s. 538.

13) F. Kluge, Etym. Wb. der deutschen Sprache, 17. Aufl., 1957, s. 303.